

TÜRK MİTOLOJİSİNDEN MASALLAR

- I -

YAYIN NO: 971

Türk Mitolojisinden Masallar – I
Sacide Fikret Çobanoğlu

© Bilge Kùltür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Őti.
Sertifika No: 16228

1. Basım: Őubat 2020

ISBN: 978-605-7931-71-9

Kapak: *Yasin Çetin*
Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*
Baskı-Cilt: *Çevik Matbaacılık*
DavutpaŐa Cad. Besler İŐ Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 501 30 19

Kapak Baskı: *Saner Matbaacılık*

BİLGE KÙLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. KardeŐler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cađalođlu / İstanbul
Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74
bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

TÜRK MİTOLOJİSİNDEN MASALLAR

- I -

SACİDE FİKRET ÇOBANOĞLU

Sacide Fikret Çobanoğlu

Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, okul müdürü, akademisyen, yazar.

1968 yılında Bursa'da doğdu. İlkokul eğitimini Bursa Setbaşı İlkokulu'nda, orta ve lise eğitimini Bursa Kız Lisesi'nde tamamladı. Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Halkbilimi Anabilim Dalı'ndan 1992 yılında mezun oldu. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni

olarak çalışma hayatına başladı. Yüksek lisansını, 2011 yılında Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Enstitü Anabilim Dalı'nda "Konuşmalık Türlerde Bir Anlatım Tutumu Olarak Nasihatler" adlı tezini vererek tamamladı. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde doktorasına devam etmektedir.

Sacide Fikret Çobanoğlu; Türk Halkbilimi alanında ulusal ve uluslararası dergilerde makaleler yayınlamış, yurt içinde ve yurt dışında, uluslararası kongrelere katılıp bildiriler sunmuştur. Çobanoğlu'nun "Konuşmalık Türlerde Bir Anlatım Tutumu Olarak Nasihatler" başlıklı yüksek lisans tezi, 2019 yılında Akçağ Yayınevi etiketiyle ve *Sözlü Edebiyat ve Anlatım Tutumu* adıyla yayınlanmıştır. Yaratıcı yazarlık alanında çalışmalar yapan Sacide Fikret Çobanoğlu'nun *Türk Mitolojisinden Masallar* adlı kitabı, 2004 yılında Yurt Yayınları etiketiyle yayınlanmıştır; Türk dünyasında yaşanan göçleri konu ettiği *Med Vakti Gelen Kuşlar* adlı kitabı, 2004 yılında ve farklı konuları içeren hikâyelerini bir araya getirdiği *Çerçileşen Zamanın Türküsü* de 2005 yılında Berikan Yayınları etiketiyle kitap raflarında yerini almıştır. *Türk Mitolojisinden Masallar* adlı iki ciltlik yeni çalışması yayına hazırlanmış ve Bilge Kültür Sanat Yayınları etiketiyle yayınlanmıştır. Hâlen özel bir kolejde okul müdürlüğü görevine devam etmekte olup Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilimi Bölüm Başkanı Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu ile evli ve iki çocuk annesidir.

İçindekiler

Türk Mitolojisinden Masalları Takdim	6
Önsöz	7
Ay Toluzı Masalı	13
Puga Deke Masalı	41
Altın Arık Masalı	55
Ural Batur Masalı	84
Alpamış Masalı	95
Malçı Mergen Masalı	112
Oğuz Kağan Masalı	120
Er Töştük Masalı	128
Közüyke Masalı	142
Maaday Kara Masalı	153
Kara Tığan Han ile Suksağal Han Masalı	168
Kulatay ile Kulun Tayçı Masalı	182
Altın Pırkan Masalı	199
Han Tögös Masalı	219
Ultugan Han Masalı	230
Kuziykurpes Masalı	243
Han Mergen Masalı	262
Tarba Kinşi Masalı	277
Altın Mergen Masalı	291
Sugjul Mergen Masalı	305
Kozm Erkeş Masalı	330
Sözlük	343
Kaynakça	351

Türk Mitolojisinden Masalları Takdim

Mitler bir milletin yeryüzünde kendi varlığını idrak edişinin ilk sonuçlarıdır. Bir bakıma bir milletin evren algısı ve o evren içinde kendi varlığının ve değerlerinin ifadesidir mitler. Bu bağlamda Türkler gibi yaklaşık 20 milyon kilometrekarelik (Avrupa'nın iki misli büyüklükte) bir alanda yaşayan 300 milyonluk nüfusa sahip bir milletin mitolojisi; Türk Mitolojisi onun sosyal ve kültürel değerlerinin en temel hazinesidir. Mitlerin sosyal ve kültürel yaşamın hemen her saha ve safhasında model oluşturmaları onları millet hayatında olmazsa olmaz kılar. Yerli ve millî düşünceyi örgütleyip ilk örüntüleyen böylece bir kültürün doğup gelişmesini sağlayan öncü unsur mitlerdir. Ancak Türk mitolojisi çalışmaları maalesef başlangıç aşamasındadır. Bu bağlamda elinizdeki çalışma mitolojimizin en önemli kaynaklarının başında gelen Türk dünyası destan geleneğinden seçilmiş örnekleri “masal” formatında yeniden üreterek Türk gençlerinin onlardan haberdar olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Türk dünyasının sosyal ve kültürel birlikteliğine giden yol, her Türk boyunun bir kısmını yaşattığı mitolojik geleneklerin birleştirilmesinden geçmektedir. Böylece milletimizin sahip olduğu ortak Türk mitolojisinin işlenilerek Türk gençleri tarafından özümsemesi sağlanmalıdır. Bu amaçla derlenip işlenmiş olan bu metinlerin milletimizin yarımını ve geleceğini inşa edeceğinin bilincinde olmalıyız. Ressamlarımız, heykeltıraşlarımız, şairlerimiz, oyun kurgulayanlarımız, film senaristlerimiz ve diğer güzel sanatlarla uğraşanlarımız başta olmak üzere kültür endüstrimizin bütün paydaşları ilhamlarını Türk mitolojisinden aldığı ve bunu somut kültür ürünlerine dönüştürdüğü gün kültürel güvenliğimiz ve geleceğimiz tam bağımsız, egemen, kendinden daha emin ve esen olacaktır.

Bu amaca yürüyüşün bir örneği olarak sevgili evdeşim Sacide Fikret Çobanoğlu'nu ve elinizde tuttuğunuz eserini bu duygu ve düşüncelerle selamlıyorum.

Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu

Önsöz

2000’li yılların başlarıydı. Çocuklarımızdan gelen istek doğrultusunda, evdeşimle birlikte, onların mitolojiye olan meraklarını, ilgi alanları hâline getirebilmeyi amaçladık ve Türk mitolojisini konu alan kitaplar satın alabilmek için Ankara’daki kitapçıları teker teker dolaşmaya başladık. Saatlerce dolaşmamıza rağmen Türk mitolojisini konu alan tek bir kitaba bile rastlamadık. Maalesef kitap raflarında hep Yunan mitolojisini konu alan kitaplar mevcuttu. Bu denli büyük, bu denli köklü bir mitoloji tarihine sahip olan Türk ulusunun, genç nesillere bu kültür birikimini aktaramamalarının büyük bir sorun olduğunu düşündük. Bu kitap arayış çabaları bize; Türk gençlerinin kolayca ve severek okuyabilecekleri, kendi mitolojik kültürel birikimleri hakkında bilgi sahibi olabilecekleri bir eserin ortaya konmasının kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu göstermişti. Bu gereklilikten yola çıkarak kolları sıvadık. Eşim o dönemde *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği* kitabını yazıyordu. Ben de elimizde mevcut bulunan mitoloji kaynaklarını değerlendirerek Türk mitolojisi alanında tespit ettiğimiz bu büyük boşluğu, bir nebze de olsa doldurmaya karar verdim. Türk dünyasında asırlardır anlatılagelen destanları Türkiye Türkçesine aktarılmış metinlerini, manzum hâlden çıkarıp mensur hâle getirmekle işe başladım. Ardından mensur hâle getirdiğim metinlerde, anlam olarak verilmek istenenle Türkiye Türkçesinde karşılık göreceği anlamı verecek kelimeleri seçerek, her iki anlatımı birbiriyle uyumlu hâle getirmeye çalıştım. Bazen destan anlatıcılarının farklı anlatımlarından doğan, varyantlardaki olay ya da motifleri belirginleştirip bazen anlatımda eksik kalan olay ya da motiflere eklemeler yaparak; çok uzun olan, sözlü anlatım yoluyla derlenmiş olmalarından kaynaklı gereksiz tekrara düşmüş kısımları çıkartarak metinleri olay akışına uygun bir hâle getirdim. Daha kolay anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla metinlerarası bir yaklaşımla bu destanları masal formunda yeniden yarattım. Çalışmam 2004 yılında *Türk Mitolojisinden Masallar* adıyla yayınlandı. Aradan geçen bu süre zarfında, Türk dünyası ile ilgili çalışmaların

çoğalması daha çok destan metnine ulaşmamızı sağladı. Ulaştığımız bu yeni destan metinleri, yeni masalların yaratılmasına kaynaklık etti. Böylece uzun bir zaman, kılı kırk yaran bir titizlikle üzerinde çalışarak yeniden, yepyeni masallar yarattım. Bu, yeni yaratım masallarımdan oluşan *Türk Mitolojisinden Masallar* adlı seriyi, iki cilt hâlinde yayına hazırlamış bulunuyoruz. Şimdi bu yaratımlardan birine kulak verelim:

Zamanın birinde, Karaçay Malkar Türkleri, Bengütav Dağı'nda yaşarlarmış. Nevruz günü, Kuban Irmağı'nın yanındaki Mavi Göl içinden tulpar atlar çıkarmış. Bu tulpar atların kanatları varmış, uçarlarmış. Sahibine her zaman sadık kalan kahraman karakterli, savaştı, bahadır atlarmış bunlar. Ama bu atları ele geçirmek çok zormuş. Böyle bir tulparın sahibi olmak için Nevruz gecesi, Bengütav Dağı eteğinde, Kuban Irmağı'nın yanındaki Mavi Göl'ün kıyısında, göle sırtını dönüp beklemek gerekirmiş. Tulpar gölden çıktığında, önce kulunçlarından kanatlarını çıkarır sonra da onu bekleyen yanına gelir ve onu sırtına alıp gökyüzüne uçurmuş. Tulpar artık onu bekleyen kişinin atı olurmuş. Ama bekleyen kişi arkasına bakarsa tulparın kulunçları kırılır, kanatları çıkmazmış ve tulpar kendisini bekleyenden bunun öcünü mutlaka almış. Bunu duyan bir bahadır, tulpar atı olsun istemiş. Nevruz gecesi, kalkmış Mavi Göl'e gitmiş, arkasını göle dönmüş, başlamış beklemeye... Neden sonra tulpar gölden çıkmış, kulunçlarından kanatlarını çıkartmaya başlamış. Bizim bahadır dayanamamış, merakına yenilmiş, "Şu tulparın kanatları nasıl çıkıyor acaba?" diyerek dönüvermiş arkasını. Tam o an, Mavi Göl'ün üzerinde, kanatlanmakta olan tulpar ile bahadır göz göze gelmişler. Tulpar birden acı acı kişnemeye başlamış. Mavi Göl'ün üzerinde kanatlanarak yükseldiği noktadan, gerisin geriye, hızla gölün içine dalıvermiş; ama o dalarken Mavi Göl etrafında ne varsa içine çekmeye başlamış. Bahadır, etrafındaki ağaçların dallarına sarılmış ama nafiye... Ağaçlar, dallar, dereler, taşlar, topraklar... tabii bizim bahadır da gölün içine çekilmiş. Bir süre sonra, her yer sütliman... Bir daha bahadırdan hiç haber alınamamış. Mavi Göl, tulparı da bahadırı da yutmuş.

Sevgili okuyucu; masal olarak okuduğun bu metin aslında Türkistan ve Türkiye coğrafyasında çok yaygın olan bir mittir. İnsanın hayata karşı davranış biçimi oluşturmasını sağlayan, onu deneme sınama ile bir bilginin doğruluğunu onaylayabilmek için zaman kaybetmekten kurtaran, asırlardır imbikten

geçerek doğruluğu ispatlanmış her olguyu, güzel bir anlatı çerçevesinde önüne koyan, bu sözel kültüre hayranlık duymamak mümkün mü?

Farz edin ki Bengütav Dağı eteğinde, Kuban Irmağı'nın yanındaki Mavi Göl'ün kıyısındasınız ve arkanız göle dönük. Arkanıza bakmayın, arkanıza bakmayın ki tulpar gölden çıksın, tulparın kulunçları kırılmasın, tulparın kanatları çıksın, tulpar sizi sırtına alsın, gökyüzüne uçursun! Arkanıza bakmayın!

Elinizde tuttuğunuz bu kitap, içinde barındırdığı yüzlerce mit yoluyla size asırlar öncesinden sesleniyor. Şimdi sizden, asırlar öncesinden gelen bu sesi duymanızı ve ona şöyle cevap vermenizi istiyor: "Duydum! Asırlar öncesinden gelen o sesi, duydum. Arkama bakmayacağım, arkama bakmayacağım ki tulpar gölden çıksın, tulparın kulunçları kırılmasın, tulparın kanatları çıksın, tulpar beni sırtına alsın, gökyüzüne uçursun! Arkama bakmayacağım, tulpar kanat açacak ve biz birlikte gökyüzüne uçacağız!"

Arkasına bakmayan ve gökyüzüne doğru kanat açan tulparla engin maviliklere doğru yol alan Türk Dünyasına selam olsun!

Sacide Fikret Çobanoğlu